

KONCEPCJA ZAJĘĆ Z PRZEDMIOTU “BADANIE ZAGROŻENIA UPADŁOŚCIĄ” NA KIERUNKU FINANSE I RACHUNKOWOŚĆ WYDZIAŁU ZARZĄDZANIA, INFORMATYKI I FINANSÓW UNIWERSYTETU EKONOMICZNEGO WE WROCŁAWIU

Artykuł poświęcony jest koncepcji zajęć z przedmiotu “Badanie zagrożenia upadłością”, który wykładany będzie w roku akademickim 2009/2010 na Uniwersytecie Ekonomicznym we Wrocławiu na Wydziale Zarządzania, Informatyki i Finansów. Przedmiot jest przewidziany w programie kierunku Finanse i Rachunkowość studiów II stopnia zarówno stacjonarnych, jak i niestacjonarnych.

1. Wstęp

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu wprowadzając kierunek Finanse i Rachunkowość na Wydziale Zarządzania, Informatyki i Finansów dokonuje istotnych zmian programowych wynikających z dostosowania przedmiotów do podziału studiów na licencjackie i magisterskie. Zmiany wynikają z zapotrzebowania na wiedzę dopasowaną do współczesnych oczekiwań ze strony pracodawców oraz studentów. Rada programowa Instytutu Rachunkowości przez kilka lat konsultowała zakres tematyczny przedmiotów związanych z rachunkowością, przy czym dotyczyło to głównie tych, przypisanych do poszczególnych specjalności. Przedmioty kierunkowe (tzw. treści kierunkowe), dostosowane do wymogów (standardów) związanych z uruchomieniem kierunku zostały dopasowane do podziału studiów na licencjackie i magisterskie.

W ramach studiów magisterskich uruchomiony został przedmiot specjalistyczny pod nazwą “Badanie zagrożenia upadłością”. Wykładany będzie od 2009 roku na specjalności “Audyt finansowy i podatkowy”¹. Realizacja przedmiotu będzie przebiegać w trzecim semestrze (drugi rok) studiów magisterskich niestacjonarnych. W kolejnych latach przewidziane jest prowadzenie tego przedmiotu na studiach stacjonarnych. Docelową formą zajęć jest wykład; nie planuje się części ćwiczeniowej.

Wymagania wstępne obejmują następujące przedmioty: rachunkowość finansowa oraz analiza finansowa. Bardzo przydatna dla spotkań byłaby ogólna wiedza dotycząca statystyki, co wynika z prezentacji modeli ilościowych wykorzystywanych w badaniu zagrożenia upadłością.

Wprowadzenie do oferty programowej przedmiotu okazuje się bardzo trafną decyzją w czasach, gdy mówi się o recesji i kryzysie. W ostatnich miesiącach można się dowiedzieć z mediów o licznych upadłościach przedsiębiorstw nie tylko o krótkie historii działania na rynku, ale również działających nawet 20 lat w gospodarce po transformacji. Okazuje się, że przetrwały początek lat 90. zeszłego stulecia, a nie poradziły sobie z obecną sytuacją na rynkach (np. Krosno, Swarzędz, ZNTK Łapy).

¹ Specjalność ta została wybrana na studiach niestacjonarnych w 2009 roku. Na studiach stacjonarnych pojawi się nie wcześniej niż w semestrze zimowym 2011/2012, gdyż dopiero w tym roku pojawi się pierwsza grupa studentów II stopnia na drugim roku (3 semestrze).

2. Struktura przedmiotu

Przedmiot "Badanie zagrożenia upadłością" przewidziany jest na 14 godzin i będą prowadzone, jak wcześniej wspomniano, w postaci wykładów. Układ programu z rozdzieleniem na poszczególne jednostki tematyczne przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Struktura tematyczna przedmiotu "Badanie zagrożenia upadłością"

Lp.	Temat	Liczba godzin dla studiów niestacjonarnych
1.	Istota oceny kondycji finansowej z zastosowaniem modeli prognozowania upadłości	1
2.	Determinanty zagrożenia upadłością przedsiębiorstwa	1
3.	Klasyfikacja modeli prognozowania upadłości	1
4.	Mierniki finansowe i niefinansowe stosowane w modelach prognozowania upadłości	2
5.	Ocena zagrożeń związanych z niewypłacalnością	1
6.	Modele dyskryminacyjne – rozwiązania zagraniczne	2
7.	Modele dyskryminacyjne – rozwiązania krajowe	2
8.	Modele logitowe	1
9.	Drzewa decyzyjne	1
10.	Mierniki oceny ryzyka rynkowego	1
11.	Punktowe systemy oceny zagrożenia upadłością	1
Razem		14

Źródło: opracowanie własne.

Program wykładu skupia się głównie na prezentacji stosowanych przy budowie modeli oceny zagrożenia upadłością z zastosowaniem metod statystycznych, w tym podstawowych, typu analiza dyskryminacyjna czy analiza logitowa. Wszystkie metody przedstawiane w ramach przedmiotu mają pokazać, jak dużo obecnie występuje na rynku modeli oceny zagrożenia upadłością, których zadaniem jest przewidywanie możliwego bankructwa.

Istotną informacją jest to, że zajęcia prowadzone są na specjalności "Audyt finansowy i podatkowy". Audytorzy oraz biegli rewidenci mają za zadanie wydać, czy w przedsiębiorstwie będzie zachowana zasada kontynuacji działania (*going concern*). Poza tradycyjną analizą sprawozdań finansowych oraz analizą wskaźnikową mogą oni korzystać z dodatkowych narzędzi, które pozwolą wiarygodnie oszacować, czy badana jednostka gospodarcza będzie prowadzić działalność w kolejnym roku i latach następnych. Ma to zapewnić inwestorów, akcjonariuszy,

3. Program zajęć

Temat 1 "Istota oceny kondycji finansowej z zastosowaniem modeli prognozowania upadłości" skupia się na wyjaśnieniu, jak ważny jest problem właściwej oceny kondycji finansowej zarówno w ujęciu retrospektywnym, jak i prospektywnym. W ramach tematu jest prezentowane powiązanie z systemami rachunkowości, badaniem sprawozdań finansowych przez biegłego rewidenta oraz audytorów. Dlatego też ukazane jest umiejscowienie komórki oceny kondycji finansowej w strukturze organizacyjnej przedsiębiorstwa oraz powiązania z komórką rachunkowości. Wyjaśnione jest również zastosowanie modeli przez odbiorców zewnętrznych i wewnętrznych informacji finansowych o przedsiębiorstwie. W ramach tego tematu wyjaśnieniu podlegają takie pojęcia, jak niewypłacalność, bankructwo oraz upadłość.

“Determinanty zagrożenia upadłością przedsiębiorstwa” są drugim tematem przedmiotu i pokazują, w jaki sposób otoczenie makro i mikro wpływa na kondycję finansową jednostki gospodarczej. Zajęcia skupiają się na negatywnym oddziaływaniu tych czynników. Na przykładach praktycznych pokazywane jest oddziaływanie takich czynników zewnętrznych, jak: polityka państwa w kształtowaniu aktów prawnych wpływających np. na płacone przez przedsiębiorstwo podatki, kształtowanie się stóp procentowych, kursów walut oraz czynników o charakterze naturalnym (powódzie, pożary, wichury itp.). Jednocześnie jest wskazywany wpływ czynników wewnętrznych wynikających z bardzo ryzykownych decyzji menedżerów, braku odpowiedniej wiedzy o zarządzaniu i planowaniu (czynnik szczególnie istotny w sektorze MSP). Temat ten służy temu, aby studenci zdali sobie sprawę z tego, że nie zawsze analiza danych ekonomicznych z przeszłości pozwoli na jednoznaczne udzielenie odpowiedzi na pytanie dotyczące przyszłości przedsiębiorstwa. Przykładem takim może być powódź w 1997 roku, która poważnie wpłynęła na kondycję finansową różnych przedsiębiorstw, raz negatywnie, raz pozytywnie. Negatywne oddziaływanie było na zalane wodą przedsiębiorstwa, pozytywne dotyczyło przedsiębiorstw produkujących wodę mineralną, napoje itp. W ramach tego tematu omawiany jest również wpływ stosowanej rachunkowości kreatywnej na kondycję finansową przedsiębiorstwa, co było widoczne w przypadku np. spółki Enron.

Klasyfikacja modeli badania zagrożenia upadłością to temat, w ramach którego przedstawiane są kryteria ich podziału. Przedstawiony jest podział modeli prezentowanych przez autorów zarówno zagranicznych, jak i krajowych. Na zajęciach tych przedstawiana jest chronologia związana z powstawaniem poszczególnych modeli od pierwszych, powstałych w latach sześćdziesiątych XX wieku (czyli od modeli pioniera E.I. Altmana) do współczesnych, powstałych już w bieżącym wieku.

W ramach tematu czwartego zaprezentowane zostaną mierniki, które są wykorzystywane w modelach badania zagrożenia upadłością. Dokonana jest ich klasyfikacja związana z grupowaniem według różnych kryteriów. W ramach tematu omawiane są zarówno mierniki finansowe, jak i niefinansowe. Ze względu na przydzielone jednostki czasowe nie będzie to szczegółowe omówienie ich konstrukcji (większość z nich omawiana jest na innych przedmiotach), lecz pokazanie, jaka jest częstość ich wykorzystania.

Kolejna godzina poświęcona jest ocenie zagrożeń związanych z niewypłacalnością. Ten temat poświęcony jest pokazaniu ścisłych związków między podejmowanymi decyzjami w przedsiębiorstwie, a ryzykiem, które może doprowadzić do upadłości.

Dwa następne tematy skupiają swoją uwagę na najpopularniejszych modelach predykcji upadłości, którymi są modele dyskryminacyjne. Na dwóch pierwszych godzinach są przedstawiane modele zagraniczne, zaś na dwóch kolejnych rozwiązania krajowe.

Modele logitowe są coraz częściej wykorzystywane w ocenie zagrożenia upadłością przedsiębiorstwa. Im poświęcony jest kolejny temat. Istotny wkład w warunkach polskich w rozwój tych modeli ma A. Hołda, który przygotował modele dla branży produkcyjnej, budowlanej oraz dla handlu i usług.

Kolejna godzina jest poświęcona drzewom decyzyjnym w ocenie kondycji finansowej przedsiębiorstwa. Zaprezentowana zostanie ogólna koncepcja wykorzystania drzew w ocenie zagrożenia upadłością. Przedstawione zostaną rozwiązania zarówno zagraniczne (E.I. Altman, Kao), jak i polskie (A. Hołda).

Kolejny temat jest poświęcony dorobkowi dotyczącemu zastosowania modeli dyskryminacyjnych w krajach rozwiniętych, takich jak Stany Zjednoczone oraz kraje Unii Europejskiej. Prezentowane są m.in. modele E. Altmana i R. Tafflera. W ramach tego tematu są prezentowane przykłady liczbowe związane z oceną polskich przedsiębiorstw za pomocą utworzonych za granicą mierników syntetycznych bazujących na modelach dyskryminacyjnych. Przykłady te dotyczą konkretnych spółek jak i całych sektorów wykorzystując dane dotyczące spółek akcyjnych notowanych na Warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych.

Prognozowanie kondycji finansowej przedsiębiorstwa jest tematem, który ma uzmysłowić studentom, jak trudno jest ustalić przyszłą kondycję finansową, szczególnie jak się ma tylko dane pochodzące ze sprawozdań finansowych. W ramach tematu są omawiane możliwości zastosowania tworzenia trendów dla poszczególnych kategorii ekonomicznych (wynik finansowy, suma aktywów), jak i bezpośrednio wskaźników finansowych. W ramach tematu są przedstawiane problemy związane z korygowaniem danych o wskaźniki inflacji, porównywanie danych rzeczywistych z ich wartościami planowanymi, oraz interpretowaniem powstałych odchyleń. Dzięki zastosowaniu prostych miar statystycznych można ocenić pozycję przedsiębiorstwa w sektorze przez porównania z wartościami minimalnymi, maksymalnymi, medianą oraz kwartylami.

Temat przedostatni, związany z oceną kondycji finansowej przedsiębiorstwa przy pomocy mierników oceny ryzyka rynkowego, jest ukierunkowany na badanie zagrożenia spółek giełdowych. Celem tego tematu jest pokazanie, że trendy kursów akcji nie zawsze są takie same, jak wskaźników finansowych. W trakcie zajęć prezentowane są zależności kursów akcji i wskaźników finansowych spółek notowanych na Warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych. Podstawę do analiz stanowią modele Pettway'a, Aharony'ego, Jonesa i Swary, Altmana i Brennera, Clarka i Weinsteina.

Ostatnim tematem jest przedstawienie możliwości zastosowania punktowych modeli oceny kondycji finansowej w badaniu zagrożenia upadłością. Modele te pozwalają połączyć w ocenie zarówno mierniki ilościowe, jak i jakościowe. Modele tego typu znalazły szerokie zastosowanie w ocenie wniosków kredytowych przez banki. W ramach tego tematu zaprezentowane są różne koncepcje zastosowania modeli punktowych na bazie kilkunastu kryteriów, możliwych do wykorzystania w ocenie. Przykładem empirycznym są modele J. Argentiego i M. Tamari. W Polsce jednym w bardziej znanych jest model opracowany przez A. Hołdę, który bazuje na średnich wartościach mierników sektorowych. Poza wymienionymi przedstawione są metody ocen opracowane i wykorzystywane przez wywiadownie gospodarcze oraz banki.

4. Literatura przedmiotu

W ostatnich latach coraz więcej pozycji książkowych poświęconych jest badaniu i ocenie zagrożenia upadłością przedsiębiorstw. Nie są to już tylko rozdziały w pozycjach poświęconych analizie finansowej i ocenie kondycji finansowej jednostek gospodarczych.

Podstawową literaturę przedmiotu stanowi opracowanie napisane przez autora wykładu pod tytułem “Ocena kondycji finansowej przedsiębiorstwa w badaniu zagrożenia upadłością”, wydane w ODDK w Gdańsku w 2008 roku. W pracy tej znajdują się zarówno rozważania teoretyczne, jak i krótkie przykłady empiryczne bazujące na danych konkretnego przedsiębiorstwa, które pochodzą ze sprawozdań finansowych jeden ze spółek giełdowych. Dodatkowo są wykorzystane inne pozycje literaturowe dotyczące oceny kondycji finansowej, analizy finansowej, prognozowania i sprawozdawczości finansowej. Wśród nich można wymienić następujące pozycje:

1. *A. Hołda, B. Micherda*, Kontynuacja działalności jednostki i modele ostrzegające przed upadłością, Krajowa Izba Biegłych Rewidentów, Warszawa 2007;
2. *B. Prusak*, Nowoczesne metody prognozowania zagrożenia finansowego przedsiębiorstw, Difin, Warszawa 2005;
3. *T. Korol, B. Prusak*, Upadłość przedsiębiorstw a wykorzystanie sztucznej inteligencji, CeDeWu.PL, Warszawa 2005.

5. Zakończenie

Zaliczenie wykładu jest przeprowadzane w sposób pisemny. Studenci mają za zadanie przeprowadzić ocenę zagrożenia upadłością wybranego przedsiębiorstwa. Przed wykładami studenci otrzymają materiały, udostępnione na stronie internetowej wykładowcy. W ramach wykładów zostanie dokonana kompleksowa ocena jednego przedsiębiorstwa omawianymi na wykładzie metodami. Jednocześnie są zaprezentowane oceny zagrożenia upadłością innych przedsiębiorstw, a także mierniki jednostek gospodarczych, które już ogłosiły upadłość.

Podsumowując, można stwierdzić, że wprowadzenie tego wykładu ma uzasadnienie związane z poszerzeniem wiedzy w zakresie oceny działalności przedsiębiorstwa dla osób, które zamierzają związać swoją przyszłość z pracą w audycie lub jako biegli rewidenci. Niewątpliwie również wykład jest przydatny dla osób, które zamierzają związać swoją przyszłość z pracą w banku w działach kredytowych, w pionach analiz finansowych itp. Tematyką wykładu mogą być również zainteresowane osoby, które zamierzają pisać prace magisterskie związane z oceną kondycji finansowej przedsiębiorstwa i nie chcą stosować tylko tradycyjnego podejścia opisywanego w literaturze. Tak jak wspomniano na początku, przedmiot może cieszyć się popularnością w obecnym czasie, gdy większość menedżerów, analityków skupia się na trudnościach przedsiębiorstw, a więc również prognozowaniu przyszłej kondycji finansowej podmiotu gospodarczego.